



Sygn. akt III CSK 357/07

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 marca 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Hubert Wrzeszcz (przewodniczący)

SSN Gerard Bieniek (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Pietrzykowski

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa reprezentowanego przez Prezydenta Miasta K.
przeciwko M. P. działającemu jako kurator spadku po N. P.

o ustalenie,

po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej w dniu 27 marca 2008 r.,

na rozprawie

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 19 kwietnia 2007 r., sygn. akt I ACa (...),

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od powodowego Skarbu Państwa na rzecz
pozwanego kwotę 3.600 zł tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powodowy Skarb Państwa - Prezydent Miasta K. pozwał M. P. - kuratora spadku nieobjętego po N. P. zmarłego w 1961 r., domagając się na podstawie przepisu art. 189 k.p.c. - ustalenia prawa własności $\frac{1}{2}$ części nieruchomości położonej w K. przy ul. O. - na rzecz Skarbu Państwa. Na uzasadnienie żądania pozwu strona powodowa podała,

że zgodnie z przepisami dekretu z 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich, do składania wniosków o przywrócenie posiadania nieruchomości uprawnieni byli jedynie właściciele nieruchomości lub ich następcy prawni. Na podstawie uchwały Sądu Grodzkiego z 5 marca 1945 r. kuratorem i zarządcą majątku osób nieznanych z miejsca pobytu współwłaścicieli nieruchomości przy ul. O. w K., ustanowiona została E. P.. Pismem z 9 marca 1945 r. został zniesiony zarząd powierniczy nad przedmiotową nieruchomością i nieruchomość ta została wydana w posiadanie kuratorowi. Nie została zatem objęta w posiadanie przez osobę uprawnioną. Na karcie opisu nieruchomości z października 1947 r. w rubryce klasyfikacja ustawowa majątku zostało wpisane „opuszczony”.

Powodowy Skarb Państwa wyprowadza z tego wniosek, że E. P. nie objęła faktycznie nigdy budynku przy O., gdyż była osobą nieuprawnioną, a N. P. nie wystąpił nigdy o przywrócenie posiadania tego majątku (ani osobiście, ani przez pełnomocnika), chociaż w 1946 r. wystąpił o przekazanie nieruchomości przy ul. M. Budynek ten zatem pozostawał w zarządzie i administracji instytucji państwowych.

Wobec uchylenia ustawą z 29 kwietnia 1985 r. o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości dekretu z 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich - jest obecnie możliwe ustalenie przez Sąd prawa własności Skarbu Państwa na przedmiotowej nieruchomości na podstawie art. 189 k.p.c. W szczególności podstawą do ustalenia prawa własności są dwie przesłanki:

- nieruchomość stanowi majątek opuszczony
- upłynął okres 10 lat licząc od dnia 31 grudnia 1945 r.

Nieruchomość przy ul. O. jest mieniem porzuconym i ani N. P., ani jego spadkobiercy nie przejawili woli objęcia nieruchomości. Uczynił to wprowadzić kurator, lecz jest on osobą nieuprawnioną. Pozwany nie brał udziału w sprawie co skutkowało wydaniem wyroku zaocznego.

W dniu 18 stycznia 2007 r. Sąd Okręgowy wydał wyrok zaoczny, którym oddalił powództwo.

W uzasadnieniu wyroku Sąd Okręgowy wskazał następujące przesłanki, które czynią powództwo bezzasadnym.

Po pierwsze, pozwany kurator nieobjętego spadku po N. P. nie posiada biernej legitymacji w tym procesie. Jest on tylko zarządcą nieruchomości ustanowionym na wniosek jednego ze współwłaścicieli nieruchomości, a jako kurator ma uprawnienia tylko do zarządu nieruchomością. Może wykonywać tylko czynności zwykłego zarządu, a do

czynności przekraczających zwykły zarząd potrzebna jest zgoda stron, a w jej braku - zezwolenie sądu. Pozwany jako kurator nieobjętego spadku może być pozywany tylko w sprawach wynikających z zarządu nieruchomością.

Po drugie, nie została spełniona przesłanka nabycia przez Skarb Państwa prawa własności wynikająca z art. 34 ust. 1 lit. a dekretu z 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich, bowiem doszło do przerwania biegu terminu przemilczenia, wskutek zniesienia zarządu powierniczego nieruchomości i nakazania wydania tej nieruchomości jej kuratorowi i zarządcy E. P.

W ten sposób kurator i zarządca nieruchomości nieznanych z miejsca pobytu współwłaścicieli wyraził wolę odzyskania tej nieruchomości w interesie współwłaścicieli.

Po trzecie, pozostałym współwłaścicielom nieruchomości poza N. P. - po wojnie zostało przywrócone posiadanie ich udziałów, czego dowodem jest fakt dokonywania przez tych współwłaścicieli szeregu czynności cywilnoprawnych (sprzedaż, darowizna, zniesienie współwłasności).

Po czwarte, stosownie do stanowiska jakie zajął Sąd Najwyższy w wyroku z 19 września 2002 r. (sygn. II CK 91/02) - żądanie współwłaściciela wydania nieruchomości opuszczonej przerwało bieg terminu przemilczenia określonego w art. 37 ustawy z 6 maja 1945 r. o majątkach opuszczonych i porzuconych - także na rzecz pozostałych współwłaścicieli. Wskutek wystąpienia współwłaściciela z wnioskiem o przywrócenie posiadania, rzeczy takiej nie można już było traktować jako opuszczonej.

Tę ocenę prawną w zasadzie podzielił Sąd Apelacyjny, który wyrokiem z dnia 19.04.2007 r. oddalił apelację strony powodowej.

Powodowy Skarb Państwa zaskarżył ten wyrok wnosząc skargę kasacyjną. Jako podstawy skargi kasacyjnej wskazał:

- naruszenie art. 391 § 1 w związku z art. 328 § 2 k.p.c. przez niezamieszczenie w uzasadnieniu wyroku wyjaśnienia jego podstawy prawnej;
- naruszenie art. 18 i 19 dekretu z dnia 2.03.1945 r. o majątkach opuszczonych i porzuconych (Dz. U. Nr 9, poz. 45), art. 19 i 20 ustawy z dnia 6.05.1945 r. o majątkach opuszczonych i porzuconych (Dz. U. Nr 17, poz. 97 ze zm.), art. 15 ust. 1 i 16 ust. 1 dekretu z dnia 8.03.1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich (Dz. U. Nr 13, poz. 87 ze zm.) przez niewłaściwe zastosowanie;
- naruszenie art. 89 dekretu z dnia 11.10.1946 r. – Prawo rzeczowe (Dz. U. Nr 57, poz. 319), w związku z art. 34 ust. 1 lit. a dekretu z dnia 8.03.1946 r. o

majątkach opuszczonych i poniemieckich, oraz art. 279 pkt 2 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27.10.1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz. U. Nr 82, poz. 598 ze zm.) przez niewłaściwe zastosowanie;

- naruszenie art. 89 prawa rzeczowego w związku z art. 15 ust. 1, 16 ust. 1 i 34 ust. 1 lit. a dekretu z dnia 8.03.1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich przez ich błędną wykładnię.

Wskazując na powyższe wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy względnie o przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Stan faktyczny sprawy jest w zasadzie bezsporny. Zawarty w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia przepisów postępowania, do którego należy odnieść się w pierwszej kolejności, dotyczy uzasadnienia orzeczenia Sądu Apelacyjnego. Twierdzi się, że zostało ono sporządzone niezgodnie z wymaganiami wynikającymi z art. 328 § 2 k.p.c., a w szczególności nie wskazano podstawy prawnej rozstrzygnięcia. Zasadności tego zarzutu o tyle nie można podzielić, że w sprawie zapadło orzeczenie oddalające powództwo, zaś Sąd Apelacyjny oddalił apelację od tego wyroku wniesioną przez powodowy Skarb Państwa. U podstaw takiego orzeczenia legły dwie przesłanki, które wyraźnie wynikają z treści uzasadnienia Sądu Apelacyjnego. Sąd ten wskazał, że przedmiotowa nieruchomości w całości, a więc także co do udziału należącego do N. P., przestała spełniać wymagania określone w art. 1 ust. 1 dekretu z dnia 8.03.1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich (Dz. U. Nr 13, poz. 87 ze zm.) z tego względu, że z jednej strony po uchyleniu zarządu powierniczego nieruchomości została wydana kuratorowi, z drugiej zaś skoro posiadanie nieruchomości zostało przywrócone innym współwłaścicielom, to takie przywrócenie nastąpiło także na rzecz N. P. – jako jednego ze współwłaścicieli. Taka treść uzasadnienia Sądu Apelacyjnego odpowiada wymaganiom art. 328 § 2 k.p.c., a tym samym zarzut naruszenia tego przepisu nie jest uzasadniony.

2. W ramach podstawy kasacyjnej określonej w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. wnoszący skargę kasacyjną Skarb Państwa w istocie kwestionuje stanowisko Sądu Apelacyjnego w odniesieniu do dwóch kwestii. Po pierwsze kwestionuje pogląd iż wobec treści art. 15 i 16 dekretu o majątkach opuszczonych i poniemieckich kurator i zarządca majątku osób nieznanych z miejsca pobytu był osobą uprawnioną do wystąpienia z wnioskiem o przywrócenie posiadania. Po drugie, podważa pogląd, że przywrócenie

posiadania, o którym mowa w art. 15 w/w dekretu niektórym współwłaścicielom nieruchomości wywołało skutki prawne także na rzecz pozostałych współwłaścicieli, a w szczególności spowodowało przerwanie biegu przemilczenia, o którym stanowi art. 34 ust. 1 powołanego dekretu.

Oba te zagadnienia były już podejmowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Odnośnie pierwszego, Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 26.10 – 10.11.1948 r. C 730/48 (OSNC 1949, nr 2-3, poz. 49) stwierdzić, że kuratorowi ustanowionemu dla ochrony praw majątkowych osoby nieznanej z miejsca pobytu, nie może być przyznane prawo żądania oddania w posiadanie nieruchomości, stanowiącej majątek opuszczony i należący wskutek tego do właściwości urzędu likwidacyjnego. Takie też stanowisko zajęto w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 15.09.1960 r. I CO 10/60 (OSNCK 1961, nr 2, poz. 31) oraz w orzeczeniu z dnia 24.01.1957 r. II CR 1035/56 (OSNCK 1959, nr 1, poz. 3). W dalszych latach, a szczególnie w ostatnim czasie Sąd Najwyższy nie podejmował już tego zagadnienia. Skład orzekający w niniejszej sprawie przychylił się – co do zasady – do tego stanowiska, z tym wszakże zastrzeżeniem, że wynika z niego tylko to, że do złożenia wniosku, o którym stanowi art. 15 i 16 dekretu o majątkach opuszczonych i poniemieckich nie jest uprawniony kurator ustanowiony dla ochrony praw majątkowych osoby nieznanej z miejsca pobytu. Zastrzeżenie to jest istotne z tego względu, że z dokonanych przez sąd ustaleń faktycznych, które nie są kwestionowane, nie wynika, aby w niniejszej sprawie taki wniosek kuratora został złożony. Przeciwnie ustalono, że po ustanowieniu w dniu 5.03.1945 r. E. P. kuratorem całego majątku nieznanych z miejsca pobytu współwłaścicieli, kierownik obwodu VII i VIII powierniczo administrowanych nieruchomości został powiadomiony pismem z dnia 12.04.1945 r., iż zarząd powierniczy spornej nieruchomości został zniesiony i polecono protokolarnie wydać w posiadanie spornej nieruchomości z dniem 1.04.1945 r. kuratorowi. W tych okolicznościach powoływanie się na to, że kurator ustanowiony dla ochrony praw majątkowych osoby nieznanej z miejsca pobytu, nie był legitymowany do złożenia wniosku o przywrócenie posiadania jest bezprzedmiotowe. Brak jakichkolwiek ustaleń, aby zwrot nieruchomości nastąpił na wniosek kuratora, a jednocześnie bezspornie ustalono, że nastąpiło wydanie mu spornej nieruchomości. Z dokonanych ustaleń faktycznych wynika też, że udziały w spornej nieruchomości pozostałych współwłaścicieli – poza N. P. - przeszły w drodze dziedziczenia lub umów rozporządzających bądź zniesienia współwłasności na inne osoby, z których część obecnych współwłaścicieli zamieszkuje w spornej nieruchomości. Z tego Sądy obu

instancji wyprowadziły wniosek, że skoro inni współwłaściciele spornej nieruchomości – poza N. P. – rozporządzili udziałami, to nastąpiło przywrócenie posiadania nieruchomości na ich rzecz, aczkolwiek także w odniesieniu do nich nie ustalono, aby występowali oni z wnioskiem o przywrócenie posiadania. Znamienne przy tym jest, że Skarb Państwa nigdy nie kwestionował ani nie kwestionuje, że w odniesieniu do pozostałych – poza N. P. - współwłaścicieli nastąpiło przywrócenie posiadania skutkujące przerwaniem biegu przemilczenia, natomiast odmienną ocenę przywrócenia posiadania spornej nieruchomości kuratorowi w dniu 1.04.1945 r. (co do którego nie ustalono, aby składał wniosek o przywrócenie posiadania) prezentuje w odniesieniu do N. P. Jest to niekonsekwentne tym bardziej jeśli uwzględnić, że tak jak nie może być mowy o posiadaniu ułamkowej części nieruchomości, tak nie można mówić o przywróceniu posiadania udziału we współwłasności. Można natomiast przywrócić współposiadanie nieruchomości przez umożliwienie korzystania z niej całej, tak jak czynią to współwłaściciele w częściach ułamkowych. Jeśli więc nie ustalono, aby z wnioskiem, w którym mowa w art. 15 dekretu występował kurator, a także inni współwłaściciele poza N. P., a jednak nastąpiło przywrócenie posiadania całej nieruchomości do rąk kuratora ustanowionego dla ochrony praw majątkowych wszystkich współwłaścicieli spornej nieruchomości nieznanymi z miejsca pobytu, to ocena prawna skutków owego przywrócenia posiadania, szczególnie w aspekcie przerwania biegu przemilczenia, musi być jednakowa w odniesieniu do wszystkich współwłaścicieli. Brak jakichkolwiek podstaw, aby tę ocenę różnicować.

W odniesieniu do drugiego zagadnienia skład orzekający podziela stanowisko wyrażone przede wszystkim w uchwale składu 7 sędziów SN z dnia 15.09.1960 r. I CO 16/60 (OSNC 1961, nr 2, poz. 31), do której odwołał się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19.09.2002 r. II CK 91/02 (OSNC 2003, nr 12, poz. 167). Pogląd ten sprowadza się do tego, że żądanie współwłaścicieli wydania nieruchomości opuszczonej w drodze powództwa windykacyjnego, jak i wniosku o przywrócenie posiadania złożonego na podstawie przepisów szczególnych, przerwało bieg terminu przemilczenia z art. 34 ust. 1 dekretu o majątkach opuszczonych i poniemieckich, także na rzecz pozostałych współwłaścicieli. Gdyby więc taki wniosek w niniejszej sprawie został złożony przez jednego ze współwłaścicieli (a sądy w drodze domniemania to przyjęły), to byłby on skuteczny także wobec N. P. W skardze kasacyjnej podważa się to ustalenie, co jednak nie może być uwzględnione z uwagi na treść art. 398³ § 3 k.p.c.

Z tych przyczyn, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., orzeczono jak w sentencji.